

ho analyzoval D. Tellingera a R. Rivera se zaměřila na kulturní a historický typ ruského národního vědomí.

V poslední – překladatelské – sekci J. Zozulák komentoval historicky první řecko-slovenský slovník, I. Kupková se podívala očima překladatelky na román P. Krusanova *Ukus angela* a autorská dvojice Mikšovicová – Obická se věnovala názvům nápojů v díle *Moskva – Petušky* V. Jerofejeva. O. Richterek se zaměřil na roli metafory při překládání poezie na příkladu českých překladů Jeseninových *Perských motivů*. O jazyku ruské úřední korespondence hovořila D. Poračeva – poukázala na velké množství internacionalismů a anglicismů.

Josef Šaur

NOVĚ O PŘEKLADU

Mária Kusá: *Preklad ako súčasť dejín kultúrneho priestoru*. Ústav svetovej literatúry SAV, Bratislava, 2005, 176 s.

Bratislavská badatelka Mária Kusá si získala jméno soustavným výzkumem dějin ruského překlada na Slovensku, jímž systematicky navazuje na svoje předchůdkyně Emu Panovovou a Soňu Lesňákovou. V Ústavu světové literatury SAV je vedoucí týmu, který se již řadu let věnuje výzkumu této problematiky, jak to dokládá její předchozí monografie *Literárny život, literárne dianie, literárny proces. Vnútroliterárne a meziliterárne súvislosti ruskej literatúry 20. storočia* (VEDA, Bratislava 1997).

Dokladem této aktivity jsou i práce dalších badatelů, prezentované ve sbornících K otázkám teorie a dějin překlada na Slovensku I, II, III (SAV, Bratislava 1993, 1994, 1995) a především v šesti svazcích Stručných dějin překlada na Slovensku, mapujících postupně slovenskou recepci italské, chorvatské (2 sv.), ruské, maďarské a rumunské literatury (1994, 1997, 1998, 2000, 2000, 2002). Výzkum podporovaný granty tak má větší možnosti jít do hloubky i šíře než je tomu v ČR. Jako příklad lze uvést někdejší podnět ČSAV zmapovat českou recepci slovanských literatur, který se dočkal tisku až po řadě let, takže se ho někteří autoři ani nedožili. Tak tomu bylo např. s Východoslovanskými literaturami v českém prostředí do vzniku ČSR, které nakonec vyšly jen díky soukromé iniciativě jako skriptum (D. Kšicová a kolektiv, MU, Brno 1997). V Praze pak je zájem o tento typ bádání soustředěn spíše kolem Ústavu translologie, pořadajícího nákladné mezinárodní i skromnější jednodenní konference, kde se mají možnost prezentovat i mimopražští odborníci, zvaní rovněž k účasti na dalších publikacích. Některé z nich však utrpěly diluviální praxi vydavatelství Karolinum, vydávajícího knihy s více než pětiletým zpožděním. Poněkud skromnější podobu než na Slovensku má proto i analogický počín tohoto centra – Kapitoly z dějin českého překlada (Karolinum, Praha 2002).

Recenzovaná monografie M. Kusé vznikla podobně jak tomu bylo i v předchozí její práci soustředěním a přepracováním řady dříve publikovaných studií. Výsledkem je zajímavá kniha, posuzující fenomén překlada ve slovenské kultuře 20. století, překlada v česko-slovenských souvislostech a pragmatické souvislosti překlada uměleckých textů. Dvě úvodní kapitoly, sledující komunikativní charakter uměleckého překlada a problematiku dějin překlada, mají širší metodologický význam. Autorka si v nich klade v návaznosti na Dionýze Ďurišinu řadu otázek, v jejichž centru je chápání pojmu světová literatura a místa, jež v ní zaujímá překlada a jeho orientace na různé typy literatury včetně bestselleru. Do popředí také zcela logicky vystupují i souvislosti geopolitické, v Evropě zvláště markantní na přelomu tisíciletí. V další kapitole autorka uvádí jako modelující principy překládání na prvních dvou místech faktory národně-politické a sociokulturní, za nimiž teprve nastupuje systém literární. Po stručném přehledu historického vývoje slovenského překlada od středověku až po současnost autorka uzavírá opět kladením otázek, týkajících se smyslu překlada literárních děl jako způsobu komunikace mezi národy, jazyky a kulturami. Zcela nezadatelné místo má pak překlada v národní kultuře.

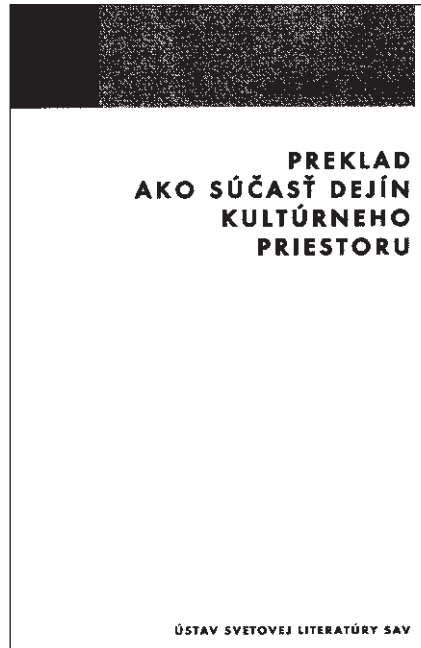
Bezprostřední návaznost na publikaci z roku 1997 má kapitola o slovenských překladech ruské dramatiky, v níž si M. Kusá všímá významu edic a funkce překladu. Autorčin vztah k divadlu má i zajímavé rodinné tradice, na něž Kusá upozornila spolu se svým bratrem jako editorka vzpomínkové knihy své matky Viery Kubenkové-Kusé *S divadlom a bez divadla* (Road, Bratislava 2001). Její maminka totiž patřila na přelomu třicátých a ve čtyřicátých letech k významným herečkám martinského divadla, sídlícího tehdy s kinem v tamním Národním domě. Zajímavé osobní svědectví ženy, jež jako mladá dívka pracovala i v Matici slovenské, přispívá k poznání atmosféry v tomto iniciačním centru slovenské kultury, kam jsme po dlouhé roky jezdívali s našimi posluchači, kteří se tak měli možnost seznámit s jednou z nejhezčích knihoven v někdejší Československu a poznat i její další aktivity, včetně pěstování národní hrdosti v nastupující generaci.

Na kapitolu o situaci v překladu dramatu v meziválečném a válečném období navazuje chronologicky esej o hrdinovi ruské literatury, prezentovaném na Slovensku v 50. letech, jejímž pokračováním je pohled do recepce dětské literatury v 50. a 60. letech. Autorka analyzuje posun od ideologického schematismu k poněkud liberálnějšímu pojetí, jež však bylo v následujícím desetiletí rozvíjeno jen zčásti.

V kapitole o česko-slovenských souvislostech v meziválečném období autorka konstatuje dosti podstatný rozdíl i vzhledem k mnohem početnějšímu zastoupení východoslovenské emigrace v českých zemích. V této souvislosti je ovšem třeba podotknout, že to byla komunita od českého intelektuálního prostředí téměř zcela izolovaná, která sama o sobě neměla na profil českého překladatelství žádný vliv. Důležitější byl v tomto směru oficiálně uznávaný faktor legionářský, kombinovaný s tradičním zájmem české inteligence o ruskou kulturu. M. Kusá upozorňuje i na oficiálně proklamovaný čechoslovakismus, podporující na Slovensku četbu českých překladů. Přesto však i v této době bylo překládání do slovenštiny pokládáno za nevyhnutelný projev formující se vlastní kultury.

V tomtéž srovnávacím duchu je psána i další kapitola o české a ruské recepci ruské moderny, avantgardy a postmoderny, jež měla odlišnou křivku vývoje od priority v českém prostředí ke změně situace koncem 60. let, kdy toho dobrého na Slovensku stihli vydat víc než u nás, a v 70. letech, kdy tam bylo díky mnohem uvolněnější politické situaci dáno více prostoru i nestandardnímu typu literatury. Škoda, že v této kapitole chybí zhodnocení překladu útlého románu Alexeje Remizova *Křížové sestry*, jež do slovenštiny převedla s velkým citem pro stylistické jemnosti Soňa Čechová (1967). Samostatná pozornost je v této části práce věnována českým a slovenským tlumočením poezie Anny Achmatovové a takovým významným předchůdcům ruské postmoderny, jako je Venedikt Jerofejev s proslulou „biblí ruského alkoholika“ Moskva-Petuški.

Je do značné míry příznakové, že monografie M. Kusé ústí do studie o pragmatických souvislostech překladu, v níž autorka věnuje pozornost slovenské recepci F. Saganové, překladům filmů, včetně tak obtížné disciplíny, jakou je simultánní překlad, a tlumočení z malých nezápádních jazyků, jako jsou jazyky baltské, jejichž překladatel si připadá jako osamělý běžec na dlouhé trati. Zájem o pragmaticky a sociologicky orientovaný výzkum patrně do jisté míry souvisí i s areálovou orientací brněnského badatelského centra, s nímž M. Kusá spolupracuje. Patří k pravidelným

účastnicím česko-ruských symposií i genologicky koncipovaných mezinárodních konferencí. Snad v tom lze spatřovat i jistou návaznost na dávnou tradici moravsko-slovanských kulturních vztahů, kdysi tak živých v dobách Mladé Moravy, ale i v polovině 20. století, kdy v Brně studoval v aspirantuře u prof. F. Wollmana Anton Popovič, zakladatel moderní sémioticky koncipované slovenské translologie.

Danuše Kšicová

„SVĚTOPOLÁK“ Z GUATEMALY

Michał Kopczyk: *Arkadia i apokalipsa. Refleksja nad kulturą w pisarstwie Andrzeja Bobkowskiego.* „Śląsk” Wydawnictwo Naukowe, Katowice – Warszawa 2003, 166 s.

Kopczykova monografie přináší pokus charakterizovat vybraný motiv v literárním odkazu polského exilového spisovatele Andrzeje Bobkowského (1916–1961), autora krátkých próz, esejů a mimořádně cenných deníkových záznamů vzniklých ve Francii v průběhu druhé světové války, které nazval *Szkice piórkiem*. V úvodu autor přiblížil Bobkowského kosmopolitní orientaci prostřednictvím krátkého životopisu a nastíněním vývoje recepce jeho díla. A nutno připomenout, že životopisné údaje jsou u Bobkowského víc než výmluvné – narodil se v rakouském Wiener Neustadtu, žil mj. ve Vilniusu a Varšavě, v roce 1939 odešel do Francie, kde se angažoval v odbojovém hnutí a konečně v roce 1948 zakotvil ve středoamerické Guatemale, když se předtím nemohl smířit se životem v Evropě pokořené dvěma totalitními systémy. Bobkowski se také nikdy nepovažoval za spisovatele, naopak neustále a často i demonstrativně dával najevo svoji nelibost vůči tradiční podobě spisovatele–intelektuála. V úvodu Kopczykovy knihy dostal prostor i přehled a roztřídění dosavadních poznatků o Bobkowského tvorbě, přičemž nejvíce pozornosti autor věnoval nejrůznějším komentářům literárních kvalit jeho memoárů.

V kapitole „*La douce France*“, *czyli upadek mitu* („La douce France“ čili konec mýtu) Kopczyk prezentuje úvahy o následcích, které měla pro vytváření Bobkowského názorů na kulturu jeho bezprostřední účast v ozbrojených silách a, jak sám zdůrazňoval, morální porážka Francie. Jedním z výsledků této zkušenosti byla pro Andrzeje Bobkowského víra, že tyto události byly zřetelným symptomem vleklého krizového stavu, který postihl kulturní vzorec reprezentovaný Francií. Analýza Bobkowského soudů o francouzské kultuře, příčinách a příznacích její krize, je pak předmětem zájmu autora v kapitole „*Czyżby Francja była religią?*“ („Že by byla Francie náboženstvím?“).

Následující kapitola „*Koniec tej wojny [...] nie zatłwi niczego...*“ („Konec té války... nic nevyřeší...“) se věnuje analýze Bobkowského kritických diagnóz týkajících se kulturní a politické situace západního světa po skončení druhé světové války. Středem zájmu jsou také autorovy úvahy o kulturních specifikách některých národů – především Němců a Rusů – jejich místě v evropském kulturním prostoru a o jejich podílu na krizi dosavadního systému hodnot.

Zvláštní kapitola *Zmierzch Europy* (Soumrak Evropy) odráží Bobkowského pohledy a názory na samotnou podstatu fenoménu zvaného kultura a na soudobé podmínky, v nichž se vyvíjí evropské kulturní dědictví. Autor také rozebírá další dílčí problematiku – zhodnocení vlivů na Bobkowského reflexe o kultuře, které vyplynuly ze spisovatelova setkání tváří v tvář s nefalšovanou americkou realitou.

Poslední kapitolu *Andrzej Bobkowski i Polacy* (Andrzej Bobkowski a Poláci) věnoval Kopczyk Bobkowského úvahám o charakteru a genezi polské kultury a jejímu místu v rámci kultury evropské. Problematika Bobkowského národní identity dostala konečnou podobu a jeho úsilí se zaměřilo na osvobození se od zábran, které, podle jeho mínění, pramení z toho, že člověk patří k jistému národnímu kulturnímu modelu.

V závěru monografie autor usiloval o vystižení významu duchovního odkazu Andrzeje Bobkowského, v Polsku stále ještě ne plně doceněného, především pak té jeho části, která se vztahuje k široce pojímané reflexi kultury. Jak M. Kopczyk napsal: *Představil model kultury, který však*